

POZICE KOMODITNÍ POLOŽKY „MLÉKO A MLÉČNÉ VÝROBKY“

POSITION OF COMMODITIE „MILK AND DAIRY PRODUCE“

Vítězslav Doubek

Anotace:

Pozice komodity „Mléko a mléčné výrobky“ je zaměřena na zjištění podílu této položky na zahraničním obchodu s využitím modelu portfolia GE.

Klíčová slova:

Mléko a mléčné výrobky, komodita, zahraniční obchod, agrární vývoz, agrární dovoz.

Abstract:

Position of commoditie „Milk and dairy produce“ is dedicated to part of this item to foreign trade with using of portfolio model GE.

Keywords:

Milk and dairy produce, commodity, foreign trade, agrarian export, agrarian supply.

ÚVOD

Na konkurenceschopnost českého trhu s trhy ostatními měla vliv především transformace vlastnicko ekonomických aspektů celé ekonomiky, dále pak vzájemná liberalizace vzájemného obchodu mezi ČR a EU. Samotný vstup ČR do EU byl podmíněn transformací a harmonizací legislativních nařízení a opatření, která jsou platná a závazná pro celou EU, především pak dodržováním vysokých nároků na technologii výroby a směrnic týkajících se jakosti výrobků rostlinné a živočišné produkce. V současnosti jsou produkty živočišné výroby, tzn. i produkty zahrnované do položky „Mléko a mléčné výrobky“ na nejvyšší úrovni. Tato situace vychází jednak z potřeby konkurenceschopnosti na silných evropských, ale i světových trzích, dále pak i z kontrol, které jsou prováděny nejenom správním systémem ČR, ale i kontrolory EU.

K podrobné znalosti trhu a zákazníka, nejenom cílového ale např. i potenciálních obchodních partnerů posloužila nejlépe doba od roku 1989, která byla plná změn, které se podílely především na přechodu od centrálně řízené k tržní ekonomice. Za tuto dobu se vytvořilo na českém trhu silné konkurenceschopné prostředí a bez detailní znalosti trhu či zákazníka by jakýkoli obchodní subjekt neměl šanci dlouhodobě prosperovat.

S již dříve zmíněným vstupem do EU souvisí i technologické možnosti. Nutnost dodržování vysokých technologických nároků na výrobu a směrnic týkajících se výroby je úzce spjata i se zvýšeným důrazem právě na technologickou vybavenost jednotlivých subjektů. Právě na technologickou vybavenost byl kladen zvláštní důraz, díky kterému je kvalita mléčných produktů na vysoké úrovni, produkty jsou konkurenceschopné ve srovnání s podmínkami zahraničních trhů a v neposlední řadě právě jejich technologické, jakostní a kvalitativní parametry napomáhají faktu, že komodita „Mléko a mléčné výrobky“ je nejsilnější a nejstabilnější položka agrárního vývozu.

CÍL A METODIKA

- analýza matice GE, využití matice GE pro vytvoření vlastního modelu a následné zhodnocení s dalšími významnými položkami AZO,
- vyjádření stability položky na trhu,
- formulace opatření a jednotlivých akcí souvisejících se stabilitou, upevněním a rozšířením pozice na trzích.

Analýza portfolia je diagnostická metoda sestávající z osmi kroků.

1. Vytvoření matice inspirované maticí portfolia,
2. zmapování konkurenčního prostředí pro každou činnost a vytvoření závěrů o atraktivitě všech složek portfolia,
3. ohodnocení konkurenceschopnosti jednotlivých aktivit zastoupených v portfoliu,
4. hlubší proniknutí do situace, určení hlavních úkolů a zvážení specifických příležitostí a ohrožení,
5. určení potřeby finančních prostředků a dalších podnikových zdrojů na podporu strategií jednotlivých aktivit,
6. porovnání aktivit z hlediska ziskovosti, přitažlivosti odvětví s následným roztríděním investičních priorit,
7. kontrola s cílem ohodnotit vyváženost portfolia,
8. zjištění, zda je navrhované portfolio v souladu s celkovou strategií, jaká opatření je třeba učinit v případě evidentních mezer v její realizaci.

VÝSLEDKY

Atraktivita odvětví AZO s trhem komoditní položky „Mléko a mléčné výrobky“

Kvalitní management je zajištěn hned z několika zdrojů. První varianta je školení u firem v zahraničí nebo zajištění školení managementu podniku specializovanou společností. Další možnost je výchova vlastních manažerů. V současnosti podniky obchodující na zahraničních trzích mají management na vysoké úrovni. Vychází to i z faktu, že tyto firmy by bez kvalitního managementu na cizích trzích dlouho neobstály.

Hlavní bariérou vstupu do odvětví s obchodem komoditou „Mléko a mléčné výrobky“ je především finanční náročnost takového kroku, která vyplývá především s vysokými požadavky na výrobní technologie a celou produkci. Příležitostí pro již zavedené a strategicky silné české subjekty byl především vstup ČR do EU, kde mohli vytvořit zajímavé nabídky zahraničním partnerům, kdy se jedná o české zboží srovnatelné kvality se zbožím zahraničním s přijatelnějšími cenami než nabízí tamní obchodníci. Mimo kvalitu, jakost a cenovou výhodnost je třeba - jak již bylo zmíněno výše – vzít v úvahu i vlivy již fungující konkurence, dále pak legislativní a právní úpravy, které bylo nutné splnit před vstupem do EU, a které sami o sobě zajišťují standart unie.

Pozice komodity „Mléko a mléčné výrobky“ v portfoliu komodit AZO

Na obchod s komoditní položkou „Mléko a mléčné výrobky“ má vliv objem světové produkce kravského mléka, resp. změna dynamiky růstu produkce. Světový obchod s mlékem a mlékárenskými výrobky nevykazuje podstatnější navýšení nabídky, nicméně zvýšení poptávky je provázeno i zvýšením cen.

Jak již bylo napsáno výše, komodita „Mléko a mléčné výrobky“ patří mezi nejsilnější položky v širokém portfoliu komoditní skladby českého agrárního zahraničního obchodu. Tuto silnou pozici před rokem 2004, kdy Česká republika vstoupila do EU, si sledovaná položka udržovala díky zásahům státu. Mezi nejvýznamnější vlivy státu patřily především subvence a dotace, které měly zajistit export produktů z mléka. Další podpora zajišťující odbyt na tuzemském trhu bylo např. zavedení programu mléko do škol.

Hlavním důvodem neměnnosti podílu komodity na celkovém agrárním zahraničním obchodě a udržení si pozice na světových trzích mělo ekonomické zotavení ve Spojených státech, které podnítilo asijské ekonomiky a zlepšilo předpoklady pro výši poptávky. Snížením výše australské produkce mléka pod marketingovou úroveň posledních let, znamenalo snížení objemu mlékárenských výrobků určených pro světové trhy. Impulsem pro nárůst světových cen hlavních výrobků z mléka je i dlouhodobý trend oslabení amerického dolaru vůči většině měn, především EUR. Tento trend stabilizuje postavení komodity v portfoliu položek českého agrárního zahraničního obchodu jako nejsilnější položky.

Dalšími významnými položkami ze seznamu portfolia komodit agrárního zahraničního obchodu jsou např. komoditní položky „Olejnata semena“, „Cukr a cukrovinky“ a „Nápoje, lihoviny“. Jak je patrné z tabulky č. 1 tyto významné komodity nedosahují takového rozsahu v obchodování jako položka „Mléko a mléčné výrobky“.

Přehled podílu nejvýznamnějších komoditních položek na AZO ČR

Oproti komoditní položce „Mléko a mléčné výrobky“ mají zde hodnocené komodity více kritérií, která mají vliv, resp. mohou negativním způsobem ovlivnit jejich zastoupení v agrárním zahraničním obchodě ČR. Především jsou to klimatické vlivy, které výraznou měrou působí na celkovou rostlinnou produkci, ve výsledku pak na samotný realizovaný zahraniční obchod. Dalším negativním kritériem je silná konkurence na zahraničních trzích. U položky olejnata semena byl trh EU v posledních několika letech ovlivněn především nepříznivými klimatickými výkyvy. Největšími konkurenty, resp. i pěstiteli jsou Německo a Francie, na světových trzích pak USA, Brazílie a Argentina.

Obchod a trh s cukrem je regulován na základě předpisů Evropských společenství o regulaci trhu s cukrovkou a cukrem. Důležitým prvkem, který významnou měrou ovlivňuje trh s cukrem, je pokles prodejní ceny bílého cukru, který je způsoben vysokými světovými zásobami cukru. Tomuto trendu napomáhá i brazilské hospodářství.

Brazílie je největším světovým producentem a vývozcem cukru. Nízké výrobní náklady měly za důsledek růst produkce cukru, což spolu se slabým kurzem brazilského realu přispělo ke zvýšení vývozu levného cukru. Pokles světových cen cukru pak působí negativně především na členské země EU obchodující s touto komoditní položkou.

Na sledovanou komoditní položku „Nápoje, lihoviny“ má vliv i trh s chmelem, pro který je charakteristický přetlak nabídky nad poptávkou, což má vliv na tuzemské i zahraniční ceny, a tlačí cenu chmele téměř pod výrobní náklady. Celkovou situaci lze shrnout do takového stavu, kdy celosvětové množství obchodovatelného chmele, zejména pak v Evropě, v důsledku extrémních klimatických vlivů, se snížilo. Obecně lze říci, že současným rozšiřujícím trendem v obchodování s touto komoditou je částečné nahrazování vlastní evropské produkce dodávkami amerických odrůd. Tento stav je způsoben i oslabením

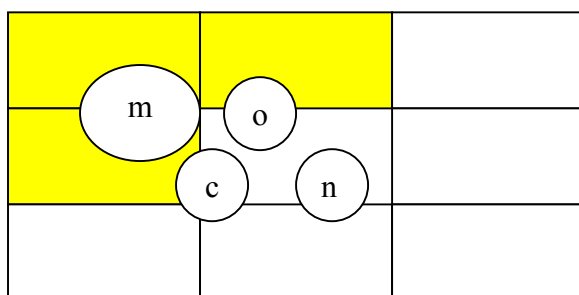
amerického dolaru, což má za následek vysokou konkurenceschopnost produktů z USA. V EU je nejsilnějším producentem, resp. i konkurentem Německo.

Trh a obchod s komoditní položkou „Mléko a mléčné výrobky“ lze tedy shrnout do následujících závěrů:

- stabilita produkce a následně i trhu díky nezávislosti na klimatických extrémech,
- vyrovnanost produkce s ostatními subjekty na trhu s mlékem a mléčnými produkty,
- kvotace produkce a prodeje, odstranění velkých zásob jako je tomu např. u cukru,
- stabilita proporcí mezi výrobními náklady a prodejními cenami,
- slabší vliv změny kurzu amerického dolaru než je tomu u ostatních komoditních položek,
- konkurenceschopnost výrobků se zahraničními produkty a producenty, především díky modernizaci a zavedení nových technologií, legislativních opatření, norem atd.

Tabulka č. 1:

Postavení vybraných komodit v AZO (inspirováno maticí GE)

Zdroj: vlastní

Vysvětlivky:

Buňka m: komodita „Mléko a mléčné výrobky“, o: „Olejnata semena“ c: „Cukr a cukrovinky“, n: „Nápoje, lihoviny“

Klasická matice GE by musela zahrnovat všechny položky. Z celkové situace je patrné, že nelze použít matici GE jako takovou. Následující model je maticí GE pouze inspirován. Nemožnost použití matice GE vychází hned z několika prvků. Především v případě použití matice GE by celý model musel být situován tak, že by se popisovaly jednotlivé komoditní, resp. spotřebitelské položky „Mléko a mléčné výrobky“, tzn. mléko, jogurty atd. Dalším prvkem je neexistence podkladových údajů pro zmiňované komoditní položky ve stejně velkém a rozsáhlém měřítku. Dalším prvkem, který určil zvolený způsob řešení, je zanedbatelnost některých sledovaných položek v oblasti agrárního vývozu, dovozu nebo v obou složkách.

Výše popsáný stav AZO s vybranými komoditami (5.1. a 5.2.) bylo možný zanést do matice inspirované maticí GE. Pozici komoditní položky „Mléko a mléčné výrobky“ nejvíce ovlivňují silné zastoupení na trhu a konkurenceschopnost odvětví na vybraných trzích jak z hlediska cenového tak i kvality. Tyto prvky mají vliv i na stabilitu produkce a trhu s těmito produkty.

Komoditní položka „Olejnata semena“ má svou horší pozici v nově navrženém modelu způsobenou – jak to je patrné u ostatních sledovaných položek – především rizikovým klimatickým faktorem. Další oslabující vliv především na konkurenční pozici komodity v celkovém portfoliu je silná konkurence na zahraničních resp. světových trzích, která snižuje ziskovou marži i relativní podíl na trhu.

Položka „Cukr a cukrovinky“ a „Nápoje, lihoviny“, resp. chmel stejně jako u komodity „Olejnata semena“ dosahují horšího postavení v matici díky svému konkurenčnímu postavení na světových trzích. Pokud pomineme klimatický vliv jedná se u cukru o oslabení pozice na trzích díky nadbytku cukru brazilského a dále je trh s touto komoditou značně ovlivněn kvotací EU. Tyto činitele snižují jak relativní podíl na trhu tak i špatné příležitosti vstupu na přehlčené trhy. U chmele je to dále silná konkurence zahraničních producentů a snižující se kurz USD má vliv na omezení schopnosti konkurence v ceně i na snižování příležitostí uplatnění se na zahraničních trzích a relativního podílu na trhu.

ZÁVĚR

Obecně lze říci, že odvětví zahraničního obchodu s komoditou „Mléko a mléčné výrobky“ patří dle modelu do první zóny a jeho pozice je dobrá. Ta je zde označena žlutými políčky. První zónu lze charakterizovat především jako dlouhodobě vysoce atraktivní odvětví s konkurenčně příznivou pozicí. Je důležité tuto oblast budovat a aktivity v této oblasti jsou z hlediska investic prioritní. Pozice v matici GE, resp. umístění v horním kvadrantu vyjadřuje i stabilitu pozice, kterou si zachovává sledovaná komodita mezi ostatními komoditními složkami tvořícími AZO.

Popsané prostředí je charakteristické svou dobrou pozicí českých subjektů na zahraničních trzích a možnostmi rozšiřování a expanzí na další světové trhy. Snahou by mělo být především pozici sledované položky upevnit, zajistit určitou stabilitu a především ji ještě vylepšit. Tato snaha musí být nadále doprovázena především investicemi do rozšiřování, udržování, inovace a modernizace především technologického zajištění a vybavenosti, dále pak kontrolou a udržováním trendů jakosti a kvality produktů, hygienických norem a samozřejmě úzkou spoluprací mezi sektory obchodu a legislativy.

Seznam odborné literatury:

- [1] Tichá, I. a kol. : Strategické řízení, ISBN 80-213-0922-9
- [2] Tvrdoň, J. a kol. : Ekonomická výkonnost českého zemědělství před vstupem do EU, ISBN 80-213-0743-9
- [3] Tvrdoň, J. : Ekonometrie, ČZU Praha, 2000
- [4] Tvrdoň, J. a kol. : Efektivnost využívání zdrojů českého zemědělství v podmínkách globalizace a integrace
- [5] Svatoš, M. a kol. : Ekonomika zemědělství a evropská integrace, ISBN 80-213-0439-1
- [6] Statistické ročenky, ČSÚ
- [7] Situační a výhledové zprávy, Mze ČR
- [8] Eurostat yearbooks
- [9] Internetové portály Mze, ČSÚ a EUROSTAT
- [10] Zelené zprávy Mze ČR 1994 – 2003

Adresa autora:

Ing. Vítězslav Doubek, KOF – PEF CZU, tel. 224382385, vdoubek@seznam.cz